АЗІЯ 08.09.2023 | Мунхнаран Баярлхагва

Ядерна угода перехилить чашу терезів?

Що ближче підписання французько-монгольської уранової угоди, то сильніша тривога через «слона в кімнаті» – Росію.

У той час як переворот у Нігері викликав занепокоєння щодо європейських поставок урану, французькі та монгольські урядовці спокійно вели переговори про інвестиційну угоду на мільярд євро, яку має бути підписано під час візиту президента Монголії Хурелсуха у Францію в жовтні. Угода, що стосується уранового родовища Зуувч-Овоо, відкритого ядерною групою Orano, вже отримала потужний політичний поштовх під час візиту Макрона в Улаанбаатар у травні, після якого, в червні, був візит міністра закордонних справ Франції Колонни. Незважаючи на відносну тишу довкола найбільшого серед відкритих за останні два десятиліття уранових родовищ, наростає тривога через «слона в кімнаті» – Росію.

Основи видобутку урану в Монголії було закладено в 1970-х роках з відкриттям родовищ у провінції Дорнод, але фактичний видобуток відбувався лише у 1988-1995 роках Приарґунським підприємством, а продукція постачалася до Росії залізницею. Після тривалої перерви Росія стала знову звертати увагу на монгольський уран наприкінці 2000-х років, але ніщо не віщувало позитивного результату.

Багато хто сприймає уран як сферу виключно російського впливу

У середині 2009 року монгольська влада заявила про порушення монгольського законодавства через відсутність реєстрації ресурсів перед публікацією інформації на фондовій біржі Торонто й анулювала ліцензії на розробку родовищ у Дорноді, що належали переважно канадській компанії Khan Resources. Того ж літа міноритарні акціонери родовищ – монгольська державна компанія MonAtom і російський холдинг «Атомредметзолото» – оголосили про

створення нового спільного підприємства для розробки тих самих родовищ. 2011 року Khan Resources подала в суд на уряд Монголії, й після тривалого процесу Монголія погодилася відшкодувати канадським інвесторам $70 млн збитків. Станом на 2023 рік проєкт «Дорнод» не реалізується, але гіркий післясмак фіаско Khan Resources в урановому секторі Монголії зберігається.

Так само не здійснилися ні китайські, ні чеські уранові проєкти в Монголії, і донині багато хто сприймає уран як сферу виключно російського впливу, а локальні антиядерні протести – як прикриття для Кремля та проросійських політиків. У цьому контексті той факт, що родовище Зуувч-Овоо (відкрите в 2010 році компанією Areva (попередником Orano) й розроблене спільно з японською корпорацією Mitsubishi) досягло стадії переговорів про інвестиційну угоду – сам по собі аномалія та, в ширшій перспективі, частина глобальної конкуренції між Росією і Францією за урановий ринок.

Кому монгольський уран?

Проєкт «Зуувч-Овоо» може мати для Монголії низку значних переваг. Окрім доходу від продажу урану, податків і робочих місць, він стане найбільшою на сьогодні прямою інвестицією західної державної компанії в Монголію. Для країни, яка завжди прагнула збалансувати китайські та російські інтереси з інтересами «третього сусіда», пряма зацікавленість французької держави – розрада після багатьох минулих розчарувань, таких як американська нафтовидобувна компанія SOCO International, яка врешті-решт продала нафтові родовища Тамсаг китайському державному підприємству, або напружені відносини з транснаціональною компанією Rio Tinto, що експлуатує гігантську мідну копальню Оюу-Толгой. Забезпечення довгострокової присутності французької Orano означатиме підтримку інтересів, категорично відмінних від інтересів англо-австралійської Rio Tinto, найбільшим акціонером якої є китайське державне підприємство, а в ширшій перспективі – від інтересів ЄС та Японії.

Усвідомлюючи ймовірність зростання своїх потреб в електроенергії, Париж активно лобіює відродження ядерної енергетики на рівні ЄС і претендує на частину «зелених» субсидій ЄС на будівництво нових реакторів. Для Франції монгольський уран – це не лише диверсифікація поставок, але й украй важливе нове джерело, яке

може допомогти задовольнити майбутній внутрішній і загальноєвропейський попит. Отже, можливі додаткові бонуси від Франції у вигляді технології модульних атомних електростанцій і подальшої допомоги в декарбонізації, яка може слугувати альтернативним джерелом енергії до ризикованого газопроводу «Сила Сибіру-2».

Монгольський політикум загалом, схоже, розуміє ці переваги. В нинішніх зовнішньополітичних контурах країни, де президент відіграє особливу роль, зміцнення зв'язків із Францією вписується в стратегію розширення контактів з Заходом, як і візити інших високопоставлених осіб, зокрема, президента Польщі Дуди та Папи Франциска. Також те, що прем'єр-міністр Оюун-Ердене доручив своїй правій руці – міністру юстиції Нямбаатару – очолити переговори з Orano, свідчить про важливість цього проєкту та намагання відсунути на другий план проросійських політиків, таких як міністр енергетики Чойжілсурен.

Рука Москви в степу

Попри все, Росія зберігає вирішальні важелі впливу в кількох ключових секторах монгольської економіки, зокрема, постачаючи 10-13 відсотків споживаної електроенергії, нафтопродукти, а також контролюючи трансмонгольські залізниці через дочірню компанію РЖД («Російська залізниця») – «Улаанбаатарська залізниця». Дві з п'яти електромереж Монголії сильно залежні від Росії: більша частина електрики, споживаної західною мережею, імпортована, а центральна мережа покладається на російські балансуючі потужності для вирішення проблеми змінного попиту. Оскільки власна енергосистема Монголії не здатна збалансувати змінний попит, прийдешні суворі зимові місяці разом з хронічною проблемою забруднення повітря в Улаанбаатарі роблять монгольських урядовців вразливими до тиску з боку Росії. Крім того, майже весь імпорт бензину, а також дизельного і авіаційного палива в Монголію залежить від Ангарського нафтопереробного заводу російської нафтової компанії «Роснєфть». Так буде ще довго, і впливові монгольські політики далі виступатимуть у ролі посередників під час перепродажу нафти.

Незважаючи на відносне затишшя в антиурановій риториці, в Улаанбаатарі є чимало політиків, готових надіти проросійську мантію. Влітку 2022 року в монгольських ЗМІ вибухнув незвичайний скандал: екоактивіста звинуватили в підриві фінансованого Китаєм гідроенергетичного проєкту в Західній Монголії в інтересах Росії. Те, що пізніше виявилося фейком, запущеним афілійованим з Кремлем

німецькомовним виданням, майже напевно було операцією монгольських бюрократів, які вдалися до допомоги Кремля в придушенні правозахисників та екоактивістів.

З наближенням «дедлайну» угоди про Зуувч-Овоо на перший план виходять кулуарні суперечки, а різні інструменти, що є в розпорядженні Росії, ще не реалізовані

За місяць після скандалу парламент Монголії ухвалив раптову поправку до конституції, яка скасувала поправку 2019 року й дозволила прем'єру призначати більше чотирьох членів парламенту до складу Кабінету міністрів. В результаті перестановок, що відбулися після цього, кілька політичних важковаговиків з залежних від російської електроенергії західних провінцій обійняли міністерські посади. Серед них і чинний міністр енергетики Чойжілсурен. Цей крок, імовірно, зроблений для запобігання падінню уряду, сприяв перерозподілу влади на користь проросійських сил у кабінеті прем'єр-міністра, який симпатизує Китаю. Примітно, що під час свого першого закордонного візиту після внесення змін до конституції прем'єр-міністр Оюун-Ердене супроводжував Чойжілсурена на Східному економічному форумі у Владивостоці, на якому традиційно був присутній президент Монголії.

Чойжілсурен, який уже багато десятиліть має зв'язки з Росією, останнім часом попереджає про кризу, що загрожує електроенергетичній системі. Він подав законопроєкти, які надають податкові пільги на імпорт обладнання для виробництва електроенергії – тобто російського обладнання, адже в Монголії діють електростанції радянського зразка. При цьому саме Чойжілсурен перший повідомив про переговори з Францією щодо технології атомних електростанцій напередодні візиту Макрона, що з певних причин не було підтверджено в офіційних пресрелізах візиту. Ймовірно, обговорення відбувалося подалі від очей громадськості.

З наближенням «дедлайну» угоди про Зуувч-Овоо на перший план виходять кулуарні суперечки, а різні інструменти, що є в розпорядженні Росії, ще не реалізовані. Тобто йдеться про «відомі невідомі» щодо того, які нині червоні лінії Росії, особливо з огляду на досі не зняте питання її ролі в сахельських переворотах. Водночас спроможність монгольського політикуму протягти французький урановий проєкт, навіть у такі політично сприятливі часи,

залишається сумнівною і, ймовірно, зменшиться, якщо нинішнє вікно можливостей буде втрачено.

Переклад з англійської Дар'ї Прусенко

Мунхнаран Баярлхагва

Мунхнаран Баярлхагва (Munkhnaran Bayarlkhagva) – геополітичний аналітик і спостерігач на виборах з Улаанбаатара. Раніше працював у Раді національної безпеки Монголії.